

TEORIJA BOJA - BOJE U PRIRODI

THEORY OF COLOURS - COLOURS IN NATURE

Sonja Jurković

SAŽETAK

Prirodni prostori na Zemlji su pretežno monokromatski. Taj dojam jednolične monokromije, obogaćen je bojama (bilo osvjetljenjem dnevnog svjetla, bilo obojanim aspektom godišnjih doba).

Izloženi smo dvostrukom iskustvu: valerima jedne boje cjelovitog prostora i mjestimičnim promjenama i pojavljivanju i drugih boja. Naše optičko iskustvo je naviknuto na te promjene tonova i intenziteta boja. Boje koje odudaraju od monokromije okoliša prihvaćaju se nekad kao ugodni kontrast, nekad kao ushićenje, ponekad kao čuđenje, ali nekad i kao odbojnost prema previše iznenađujućem kontrastu.

Poticaj za ovo savjetovanje bila je potreba da se progovori o načinu ukrašavanja gradskih prostora cvjetnim aranžmanima, i to naročito u turističkim mjestima na Jadranu.

Treba se vratiti struci i iskustvu oblikovanja parkovne umjetnosti da bi se odredili prema korištenju boja u našem autohtonom pejzažu. Potrebno je pokazati suzdržanost u gesti unošenja novih elemenata u kultivirani prostor.

Teorija boja u vrtnoj umjetnosti i u primjeni cvjetnjaka u suvremenim prostorima naših gradova traži sklad između boja, ali još više usklađivanje sa sredinom. Možda nije na odmet ponoviti maksimu "manje je više". Pri upotrebi boja ona itekako vrijedi.

ABSTRACT

Natural places on the Earth are predominantly monochromatic. This impression of dull monochromy is enriched by colours (either illuminated by daylight or coloured by seasons).

We are exposed to dull exoerientcvtaleuers of one colour in the whole space and sporadic changes and appearance of other colours. Our optical experience is used to these changes in shades and colour intensity. Colours which stick out from environmental monochromy are sometimes accented as a nice contrast, sometimes exhilarating, sometimes as astonishment, but sometimes also as repulsion to oversurprising contrast.

The initiative for this Symposium was the need to talk about the way of decorating city spaces with flower arrangements, particularly in tourist slices along the Adriatic.

It is necessary to return to the profession and the experience in the art of park forming, to define our position toward using colours in our autochthonous landscape. It is necessary to show control in bringing new elements into cultivated space.

The theory of colours in garden art and in the use of flower gardens in modern spaces in our towns requires harmony of colours but even more harmony with the environment. Perhaps it does not hurt to reoeat the maxim "less is more". In using colours it serves some purpose.

UVOD

Pozdravljam ovaj interdisciplinarni način rasprave o uređenju otvorenih gradskih prostora. Iako su kod različitih stručnjaka polazišta možda različita, učinak upotrebe cvijetnjaka u uređenju otvorenih površina, morao bi doprinijeti istom cilju: obogaćenju i oplemenjivanju urbaniziranog ambijenta i stvaranju nove kvalitete prostora.

Moja tema će se, međutim, naizgled možda činiti disonantnom na opće uvjerenje o vrijednosti unošenja cvjetnih gredica na gradske površine. Ali, s njom se samo želi dalje razvijati osjećaj za ukupnost prostora, i za pripadnost određenom ambijentu, te potaknuti i kritički odnos prema neprimjernom ukrašavanju.

PROSTOR

Nepobitna je činjenica da su prirodni prostori na Zemlji pretežno monokromni, odnosno da prevladavaju valeri jedne boje (bijele, plave, sive, oker, crvene, smeđe, zelene ili mrke). Cvijeće je samo jedan aspekt prirode.

Osnovnu gamu boja u krajoliku daju: supstrat, tlo i vegetacija (ako je ima).

Šarenilo i ugrađeni obojeni aspekti prostora, obogaćuju taj pretežni dojam jednolične monokromije. Povremenim pojavljivanjem bilo osvijetljenjem dnevno-g svjetla (izlazi i zalazi sunca), bilo obojanim aspektom godišnjih doba (proljetna cvatnja, ljetno sazrijevanje vegetacije, te jesenje rumenilo) unose se boje u prirodnu monokromiju.

BOJE KAO POJAVNOST

Čovjek je od iskona izložen dvostrukom iskustvu: jednoboju cjelini "zelenila", i povremenim ili mjestimičnim kontrastima kada prevladavaju boje i kada "bukne" šarenilo.

Naše optičko iskustvo je naviknuto na te promjene tonova i intenziteta boja, ali to isto iskustvo raspoznaje i osnovne stalne tonove prostora.

Boje odudaraju od monokromije i prihvaćaju se nekad kao ugodni kontrast, nekad kao ushićenje, ponekad kao čuđenje, ali nekad i kao odbojnost prema previše iznenađujućem kontrastu.

Psihologija zna protumačiti osjećaje privrženosti, prepoznavanja i ugone kao odgovor na spoznatu okolinu i naviknutost na autohtoni prostor.

PROMIJENJEN ODNOS PREMA BOJAMA

Odnos prema bojama u našem okolišu je promjenjiv.

Izmijenilo se vizualno iskustvo razvojem novih medija i korištenjem novih informacija. U urbanom i virtualnom svijetu današnjice, čovjekovo vizualno iskustvo je "bombardirano" bojama - uzbuđujućim i provociranim doživljajima (kaleidoskopske do psihodelične nametnute marketinške agresije), bojama koje "vrište", a nekad i unošenjem "vrijeđaju" našu osjetilnost za prostor.

Zbog toga se, istovremeno sve više traži i prostor i vrijeme za odmor oka od izlaganja bojama i umjetno stvorenom šarenilu. Traži se smirenje od boja na jednoličnim zelenim ploham i prirodnim ambijentima.

Tako i parkovna arhitektura i uređenje gradskih prostora dobivaju ponovno na značenju.

TEORIJA BOJA

Teorijom boja bavi se likovna umjetnost, ali i fizika tj. optika, pa i medicina, odnosno psihologija.

Boje su dio prelomljene svjetlosti. One su spektar u duzi, a određene su valnim dužinama. Boje su ustvari vidljive tek kroz osvjetljenje. Podijeljene su na elementarne, komplementarne, te one proizašle njihovom kombinacijom. U svima znanom "kružnici boja" komplementarne boje zajedno tvore novu boju.

U teoriji umjetnosti vladaju kanoni proporcija. Isto tako i pravila slaganja boja, njihove harmonije i međusobnog sklada.

U prirodi i pejzažu, međutim, postoji drukčija logika sklada. Ona proizlazi iz prirodnih zakonitosti, mimikrije, odabira i sl. Boje ovise o faktorima staništa, o fiziologiji, o borbi za opstanak vrsta.

Teorija boja nije izvedena iz odnosa u prirodi, već iz objašnjenja fizičkih optičkih zakona.

BOJE U VRTNOJ UMJETNOSTI

U vrtnoj umjetnosti, ili teorijama vrtne umjetnosti boje su uvijek igrale sporednu ulogu. Bile su neka vrsta umetnutog detalja.

Vrtna umjetnost je umijeće oblikovanja prostora vegetacijom tj. “zeleni-lom”. Veći dio povijesti vrtno-umjetničkih ostvarenja, ili stilova, uglavnom pokazuje monokromatski aspekt ostvarenja.

Čak i u doba kada je u vrtnom ostvarenju značajnije upotrebljavan i cvjetni kompozicijski element (perzijski, islamski, japanski, barokni, romantičarski i moderni vrt), cvjetni elementi su samo dodatni naglasci i akordi koji dopunjuju osnovnu harmoniju oblikovanu zelenilom i vodom. I šareni šljunak u bordurama i cvjetni slapovi samo su pratnja općem dojmu zelenog.

TEORIJA VRTNE UMJETNOSTI

Teoretičari vrtne umjetnosti (Hirschfeld, Puckler, Basin, Enge, Ogrin) u svojim djelima vrlo mali prostor posvećuju bojama (cvijeću). Ne radi se o omalovažavanju cvjetnog aspekta, već o stvarnoj podređenoj ulozi boje u oblikovanju i stvaranju cjeline vrtnog ostvarenja.

Možda treba odgovoriti na pitanje zašto je to baš tako.

Da li se radi o nepostojanosti cvjetnih elemenata, ili nekoj odbojnosti kontrastiranju upotrebom boja, kako se ne bi potisnula tektonika vegetacijskim masama.

Ili to možda odgovara stvarnoj i suštinskoj namjeni prostora parka (vrta), da bude prostor relaksacije i mira. Ulozi parkova koja zadovoljava potrebu vraćanja ekvilibrija u čovjeku, te potrebu poistovjećivanja s prirodom.

Zaista, velika djela vrtne umjetnosti mjestimično mirišu i cvjetaju. Njeguju se i cvjetnjaci, sade se i ruže, ali pretežit dio prostora sagrađen je od šumskih volumena, bosketa, pojedinačnih stabala, ujednačenih živica i travnjaka.

UKUS DANAŠNJEG KORISNIKA

Čini se da se to tek u suvremenim ostvarenjima promijenilo. Boje su preuzele veću ulogu. Boje prirodnih elemenata su počele konkurirati umjetno obojanom eksterijeru. Doživljaji obojenih slika premještaju se u pejzaž.

Pejzažni umjetnik se razmahuje bojama možda vapeći za zelenilom koje nestaje.

Ili je to možda ipak, samo prinudna pomodnost. Globalizacija ukusa, koja poništava autohtonu osjetilnost za boje i valere krajolika.

“TURISTIČKI CVIJET” NAGRADA UREĐENJU TURISTIČKIH MJESTA

Inicijalni poticaj za ovo savjetovanje bila je potreba da se progovori o uniformiranju i neinventivnosti gradskog ukrašavanja cvjetnim aranžmanima u turističkim mjestima na Jadranu, koja se bore za titulu “Turističkog cvijeta”. O atraktivnosti tih mnogobojnih cvjetnih aranžmana prosuđuje ukus, a možda i neistančanost ukusa novog potrošača prostora - turista - trenutnog stanovnika naselja.

Tom trenutnom boravku nudi se neka izmišljena, njemu namijenjena predodžba o tome, što bi zadovoljilo njegovu estetsku potrebu.

Ta potreba međutim, nije istražena. Ta se estetika nameće zakonitostima robe, proizvođača, uvoznika. Uvoze se egzotične trajnice, nudi se naš prostor pretvoren u fiktivnu npr. "San Remo" predodžbu.

UPOTREBA BOJA

Zato je potreban ovakav skup razmjene mišljenja. Treba pokušati napraviti odmak od komercijalne ponude u korist osiguranja autohtone ambijentalnosti prostora.

Kako doći do tog odmaka?

Treba na trenutak zaustaviti kreativne pobude koje traže što šarenije, vjerujući da je to: što više i to bolje.

Treba se vratiti struci i iskustvu oblikovanja parkovne umjetnosti da bi se razaznalo boje u našem autohtonom pejzažu.

Potrebno je pokazati suzdržanost u gesti unošenja novih elemenata u kultivirani prostor. Ne treba se nametati prevelikim izborom boja bez pravog odabira.

Teorija boja u vrtnoj umjetnosti i u primjeni cvjetnjaka u suvremenim prostorima naših gradova traži sklad između (boja), ali još više usklađivanje s kontekstom sredine. Uklapanje u stvarni prostor osigurati će ostvarenja jedinstvenog i posebnog ambijenta, a ne posuđenih uzoraka.

Predodžba o lijepom proizlazi iz očitavanja in situ, te je odgovor na prostor destinacije, a ne prenesena slika prostora iz kojih turisti dolaze.

ZAKLJUČAK

Teorija boja zna da su sve boje zajedno jedna boja koja je svjetlost, te da svaku boju pokriva njena suprotnost tj. komplementarna boja.

Psihologija boja govori o načinu doživljavanja i reagiranja na određene boje. Poznato je koje boje smiruju, a koje djeluju razdražujuće.

Upotreba boja ima svoju svrhu. Crno bijeli svijet nije realan. On je film bez boje. No svijet intenzivno obojen isto tako nije stvaran.

Prešaren prostor također postaje monoton i dosadan, pretvara se u sivi svijet, jer ga vizualni doživljaj odbija budući da razdražuje i uznemiruje. Čovjek zažmiri na prejake podražaje boja, a može ih eventualno primati samo na kratko.

Stoga bi se trebali više posvetiti proučavanju psihološko perceptivnog učinka pri upotrebi boja i načinu uređenja cvjetnjaka.

Možda nije na odmet ponoviti maksimu "manje je više". Pri upotrebi boja ona itekako vrijedi.

Adresa autora – Autor's address:
Prof. dr. sc. Sonja Jurković, dipl. ing. arh.
Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Katedra za urbanizam
Kačićeva 126
10000 Zagreb

Primljeno: 12. 4. 2003.